

Dit tweede deel van een tweeluik gaat in op de fundamenten van cultuurbeleid. Het eerste deel, over de waarden van cultuur, verscheen in *Boekman 113* (Bots 2017). Dit vervolg beschrijft nut en noodzaak van heldere algemene doelstellingen voor cultuurbeleid en doet een voorstel voor de invulling ervan. De doelstellingen worden gepresenteerd als kompas voor de wijze waarop invulling kan worden gegeven aan het cultuurbeleid van stedelijke regio's.

Een kompas voor cultuurbeleid

Het Huis van Thorbecke kent een onrustig huishouden. De drie overheidslagen van dit symbolische huis zijn permanent in beweging. Rijk, provincies en gemeenten zoeken de juiste verdeling van verantwoordelijkheden. Die zoektocht geldt ook voor cultuurbeleid. Gezamenlijk proberen zij zo goed mogelijk randvoorwaarden te creëren voor een bloeiend cultureel klimaat. De Raad voor Cultuur heeft in november 2017 de verkenning *Cultuur voor stad, land en regio* gepubliceerd waarin hij voorstellen doet om de samenhang en afstemming van het cultuurbeleid tussen die drie overheidslagen te verbeteren (Raad voor Cultuur 2017a). Hij kijkt daarvoor op een andere manier naar het Huis van Thorbecke.

Samenwerking tussen overheidslagen

Het Nederlandse culturele leven speelt zich veelal af in ecosystemen die zich over meerdere gemeenten, soms ook provincies, uitstrekken. Deze stedelijke cultuurregio's bestaan uit een cluster gemeenten die tezamen een cultureel verzorgingsgebied vormen. Een of meer centrumgemeenten fungeren als cultureel brandpunt waarbinnen een groot aantal culturele voorzieningen samenkomen, zoals podia, galeries, cultuureducatiecentra en musea. Omliggende gemeenten vullen dat aanbod aan. De stedelijke cultuurregio is een interessant aangrijpingspunt voor beleid. Er is in zo'n regio voldoende kritische massa om een rijk cultureel aanbod te ondersteunen. En de verwevenheid van voorzieningen maakt het mogelijk te sturen op samenhang. Cultuurbeleid gericht op stedelijke regio's gaat dus uit van samenwerking tussen overheidslagen en breekt met het idee dat iedere gemeente of provincie het zelf moet opknappen.

Wie naar de kaart van Nederland kijkt, kan verschillende stedelijke cultuurregio's onderscheiden. Op veel plekken zijn overheden bezig om op cultureel gebied zaken af te stemmen en doelbewust binnen die stedelijke regio hun cultuurbeleid op een hoger plan te brengen. In het oog springend kenmerk van alle stedelijke cultuurregio's is dat het telkens een andere – op maat gekozen – clustering van overheden betreft: bijvoorbeeld van drie steden en een provincie, zoals de Stedelijke Cultuurregio Zuid in Heerlen, Maastricht en Sittard-Geleen; van een provincie en vijf steden (Brabantstad); of van de drie noordelijke provincies en vier steden (zoals We the North).

Cultuurbeleid heeft doelstellingen nodig

Wanneer overheden gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor ontwerp en uitvoering van beleid is het belangrijk dat de doelstellingen daarvoor helder zijn. Als je samenleeft is het immers wel zo handig dat je het eens bent over de huisregels. Zulke doelstellingen geven houvast als het gaat om de vraag waarop cultuurbeleid zich moet richten en wie waarvoor verantwoordelijk is. Op dit moment grijpen we voor de doelstellingen van cultuurbeleid terug op artikel 2 van de Wet op het specifiek cultuurbeleid (WSC). Daarin staat: 'Onze Minister is belast met het scheppen van voorwaarden voor het in

stand houden, ontwikkelen, sociaal en geografisch spreiden of anderszins verbreiden van cultuuruitingen; hij laat zich daarbij leiden door overwegingen van kwaliteit en verscheidenheid' (Ancona et al. 1993). Deze doelstellingen zijn nogal abstract geformuleerd en bieden weinig houvast op de vraag waarop overheidsbeleid zich moet richten (Bartelse et al. 2016). We pleiten voor doelstellingen die een richtinggevend kader vormen voor het cultuurbeleid van Rijk, provincies en gemeenten. En het liefst ook een inspirerende en stimulerende werking hebben.

De doeleinden van het cultuurbeleid zijn de afgelopen jaren eigenlijk nauwelijks onderwerp van debat geweest. Het ging vooral over de waarde van cultuur. Minder werd daarbij de vraag gesteld hoe die waarden nu het beste in het cultuurbeleid handen en voeten kunnen krijgen. Dat is jammer, want waarden blijven abstracties, terwijl cultuurbeleid concreet dient te zijn. Beleid is vervat in wetten, regelingen en programma's die uitgevoerd kunnen worden, waar budgetten aan verbonden zijn en die ook juridisch getoetst kunnen worden. Daar heb je doelstellingen voor nodig: de imperatieven waar het beleid invulling aan kan geven. Dat beleid kan een politieke inkleuring krijgen en iedere bewindspersoon of andere bestuurder kan eigen accenten leggen, maar wel met die doelstellingen als vangnet.

Met deze redenering legt de Raad een fundament onder zijn advies om tot een meer samenhangend overheidsbeleid te komen. Wanneer verschillende overheden werken met generieke doelstellingen voor cultuurbeleid, dan kunnen zij daarop hun plannen afstemmen. De Raad adviseert dat in een herzien cultuurbestel de overheden binnen een stedelijke regio één keer in de zes jaar met een gezamenlijk cultuurplan komen, waarin ze hun cultuurbeleid in samenhang presenteren en schrijven op welke wijze zij invulling geven aan de algemene doelstellingen voor het cultuurbeleid. Een dialoog daarover met het Rijk is volgens de Raad essentieel: die heeft een onmisbare regietaak in handen. De wijze waarop stedelijke regio's bijdragen aan de doelstellingen voor cultuurbeleid, kan volgens de Raad een reden zijn om vanuit het Rijk te co-financieren.

Vier perspectieven

Algemene doelstellingen van cultuurbeleid zijn idealiter geworteld in de waarden die de samenleving toekent aan cultuur. Daarom is in het eerste deel van dit tweeluik ingegaan op de waarden van cultuur (Bots 2017). Daarin is de stelling betrokken dat aan cultuur vele waarden toegeschreven kunnen worden, maar dat de intrinsieke waarde uiteindelijk het meest relevant is. Daarmee onderscheidt cultuur zich immers van andere onderwerpen. Deze waarden, zo luidde het betoog, worden gekleurd door het perspectief dat je inneemt. Wij pleiten voor een benadering die ruimte geeft aan vier perspectieven. Ieder perspectief vertegenwoordigt een relevante actor die kunst en cultuur teweegbrengt of erop inwerkt: het creërende perspectief, het recipiërende perspectief, het kunst-historische en professionele perspectief, en het maatschappelijke perspectief. Tezamen geven deze perspectieven een 360-gradenblik op de waarden van cultuur.

In het eerste deel van dit tweeluik is voor elk perspectief een waarde uitgewerkt. In dit tweede deel verbinden we daaraan ook een doelstelling en illustreren we deze met voorbeelden van de wijze waarop stedelijke cultuurregio's er invulling aan kunnen geven. In het samenspel van zo'n regio kunnen de deelnemende overheden afstemmen wie voor welke voorzieningen verantwoordelijkheid neemt. Het zijn de doelstellingen die de Raad voor Cultuur in zijn verkenning en zijn recente sectoradviezen (2017-2018) als uitgangspunt heeft genomen (Raad voor Cultuur 2017b). Het gaat nog om een eerste worp – een aanzet om de discussie over algemene doelstellingen voor cultuurbeleid nieuw leven in te blazen. Het zou mooi zijn als zulke doelstel-

lingen de komende tijd verder worden door-dacht en het Rijk daar ook de andere overheids-lagen en het veld bij betreft.

Artistieke ontplooiing

Aan het *creërende perspectief* is de doelstelling verbonden dat creatieve en kunstzinnige talenten kansen krijgen om zich optimaal artistiek te ontplooien. Dat betekent dat er mogelijkheden zijn voor kinderen om kennis te maken met de verschillende kunstvormen, en dat er een leerlijn is die talenten in staat stelt om uit te groeien tot professionele kunstenaars. Deze doelstelling verwijst ook naar de verantwoordelijkheid van de overheid en sociale partners om een gezond functionerende arbeidsmarkt in de culturele sector te waarborgen – redelijke vergoedingen voor creatieve arbeid horen daarbij.

Om aan deze doelstelling bij te dragen kunnen de overheden binnen stedelijke regio's basisvoorzieningen faciliteren voor amateur-kunst, zoals een muziekschool, tekenclub of hiphophuis. Daar zetten kunstenaars de eerste stappen in hun artistieke carrière die tot een professionele loopbaan kunnen leiden. Ook liggen vooral bij gemeenten de mogelijkheden om betaalbare werklocaties voor kunstenaars, zoals ateliers en repetitieruimtes, te creëren.

Toegang

Aan het *recipiërende perspectief* is de doelstelling verbonden dat iedereen, ongeacht leeftijd, culturele achtergrond, inkomen en woonplaats, optimaal toegang tot kunst en cultuur heeft. Cultuurbeleid moet erop gericht zijn dat het landelijke culturaanbod gezien en gehoord kan worden door publiek dat een afspiegeling is van de samenleving. Zo zou het aanbod goed verspreid door het land moeten zijn, bereikbaar voor iedereen op toegankelijke plekken. Ook dient het beleid zich niet slechts te richten op enkele artistieke stromingen of de culturele canon, maar ook op uiteenlopende genres die een breed en divers publiek aanspreken.

Aan deze doelstelling dragen stedelijke cultuurregio's bij door onder meer voorzieningen te ondersteunen die kunst en cultuur breed toegankelijk maken. Denk aan een infrastructuur van bibliotheken, broedplaatsen, podia en musea die goed bereikbaar is en waarvan de toegang ook betaalbaar is voor mensen met een kleine beurs.

In het samenspel van een regio kunnen de deelnemende overheden afstemmen wie voor welke voorzieningen verantwoordelijkheid neemt

Pluriform aanbod

De beleidsdoelstelling die wij verbinden aan het *cultuurhistorische en professionele perspectief* is het streven naar een pluriform aanbod van kunst en cultuur, waarin het bestaande wordt gekoesterd en het nieuwe wordt omarmd. Kunst en cultuur kunnen bepaalde tradities vertolken, maar ze kunnen er ook radicaal mee breken. Overheden moeten faciliteren dat kunst en cultuur inhoudelijk innoveren en ook vanuit andere gezichtspunten verhalen vertellen over onze geschiedenis en tradities, zoals nu gebeurt met het ‘dekoloniseren’ van het museum.

Stedelijke cultuurregio’s kunnen aan deze doelstellingen voor cultuurbeleid bijdragen door niet alleen te zorgen dat er mooie gebouwen staan, maar ook dat organisaties een budget hebben om kwalitatief hoogwaardig aanbod te programmeren. Zo ondersteunen veel steden en provincies festivals waarop een mix van toegankelijke en vernieuwende kunsten te zien is.

Autonoom

Vanuit het *maatschappelijke perspectief* geldt de doelstelling dat de samenleving een veilige haven voor cultuur biedt, om te kunnen reflecteren op de samenleving en haar burgers, en daar ook kritiek op kan leveren. Dat wil dus zeggen dat kunst en cultuur autonoom zijn in vorm en inhoud. Deze vierde doelstelling moet garanderen dat de politiek zich niet inhoudelijk bemoeit met kunst. Dus ook al is een culturele instelling zoals een schouwburg, museum of een festival door de gemeente of provincie gesubsidieerd – de vrijheid van programmering blijft gerespecteerd.

Meer verantwoordelijkheid en ambitie

Deze voorzet voor vier algemene doelstellingen voor cultuurbeleid presenteert de Raad als kompas – een richtinggevend kader waarbij nog veel te kiezen valt. Over de koers binnen een stedelijke cultuurregio beslissen de betrokken overheden binnen zo’n regio zelf. De provincies en gemeenten leggen in een gezamenlijk plan hun eigen accenten, waardoor de ene doelstelling meer nadruk krijgt dan de andere. De ene stedelijke regio kan prioriteit geven aan pluriformiteit en experiment, terwijl de andere eerder kiest voor betere toegankelijkheid of spreiding van het culturele aanbod. Vanzelfsprekend moet

in iedere stedelijke regio een aantal culturele basisvoorzieningen aanwezig zijn, zoals cultuur-educatieve voorzieningen, een podium, een openbare bibliotheek en dergelijke. Maar door de hechte samenwerkingen die we overal in het land zien groeien, zullen, zo hopen wij, de overheden binnen stedelijke regio’s meer verantwoordelijkheid en ambitie voelen om gezamenlijk plannen te ontwikkelen waarin ze al deze doelstellingen als uitgangspunt nemen: het zijn de voorwaarden voor een duurzaam en inclusief cultuurbeleid. •

Literatuur

- Ancona H. d' en E.M.H. Hirsch Ballin (1993) ‘Wet van 11 maart 1993, houdende regels betreffende enkele aspecten van het specifiek cultuurbeleid (Wet op het specifiek cultuurbeleid)’. In: *Staatsblad*, 193. (wetten. overheid.nl/BWBR0005904/2016-07-01)
- Bartelse, J. en P. Bots (2016) ‘Tijd voor een nieuw cultuurstelsel’. In: *Boekman*, jrg. 28, nr. 109, 4-8.
- Bots, P. (2017) ‘Kwaliteit en de waarden van cultuur: een begripsverkenning’. In: *Boekman*, jrg. 29, nr. 113, 4-7.
- Raad voor Cultuur (2017a) *Cultuur voor stad, land en regio*. Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Raad voor Cultuur (2017b) *De balans, de behoefte: pleidooi voor een integraal, inclusief muziekbeleid*. Den Haag: Raad voor Cultuur.